

УДК 94(477.87) – 054.74"1944/1946"

UDC

DOI 10.17223/18572685/39/13

ТРУДОВІ ДЕПОРТАЦІЇ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ РАДЯНІЗАЦІЇ ЗАКАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ (1944-1946)

С.О. Гордійчук

Ужгородский национальный университет (Украина)

Украина, 88000, г. Ужгород, пл. Народная, 3

E-mail: gaga1301@mail

Авторское резюме

В статье рассматриваются политические репрессии советского тоталитарного режима на Закарпатской Украине в 1944-1946 гг. Работа базируется на материалах областного ведомственного архива Службы безопасности Украины, в которых содержатся данные о трудовых депортациях представителей национальных меньшинств. Автор концентрирует внимание на проблеме массовых чисток по этническому признаку. В работе показан механизм незаконных действий, направленных на увеличение контингента дешевой рабочей силы из Закарпатья в отдаленные регионы СССР.

Ключевые слова: Закарпатье, репрессии, реабилитация, советские следственные органы, евреи, венгры, немцы, трудовые депортации.

Labor expulsion an important means of Sovietization Transcarpathian Ukraine (1944-1946)

S.O. Gordiychuk

Uzhgorod National University (Ukraine)

3 People's Square, Uzhgorod, 88000, Ukraine

E-mail: gaga1301@mail

Abstract

The article deals with the repression of the Soviet totalitarian regime directed against ethnic minorities in the Carpathian Ukraine 1944-1946. The work is based on the basis of archival materials Archive Security Service of Ukraine, which contain conflicting data about condemnation, labor deportations of ethnic minorities. The author focuses on the

problem of rehabilitation of convicted ethnically Soviet investigative authorities. In this paper, opened the illegal actions of the investigating authorities, such as provocation, retraining their crimes heavier to increase sentences.

Keywords: Transcarpathia, repression, rehabilitation, Soviet investigative authorities, jews, hungarians, germans, labor deportation.

Усупереч радянсько-чехословацьких угодах, укладених у рамках антигітлерівської коаліції, СРСР наприкінці 1944 – першій половині 1945 р. провів радянізацію Закарпаття, що де-юре належало Чехословаччині. Політичні репресії були важливим інструментом цієї радянізації. Серед репресованих на Закарпатті значну частину склали трудові депортації, спрямовані на деморалізацію та нищення національних меншин Закарпаття.

Важливо відзначити, що радянські політичні репресії щодо національних меншин Закарпаття, особливо угорців та німців, вивчалися дуже інтенсивно. Серед помітних назвемо праці Юрія Дупки (Дупка 2006), Олексія Корсуна (Дупка 1996), Шандора Горвата (Дупка 2 1996). У них, зокрема, містяться сюжети про осіб, які перебували в трудових таборах. Проте основна увага зосереджена на Свалявському таборі. У збірнику «Закарпатські угорці і німці: інтернування та депортаційні процеси. 1944-1955 рр.» зібрано чимало документів про масштаби, долю репресованих громадян, їх реабілітацію (Закарпатські угорці 2012).

Джерельною основою пропонованого дослідження служать справи засуджених угорців і німців, що зберігаються в архіві управління Служби безпеки України в Закарпатській області (м. Ужгород). Часто в справах відсутні відомості про звільнення засуджених з таборів та їхню подальшу долю.

Метою дослідження є з'ясування особливостей політичних репресій 1944-1946 рр., спрямовані проти національних меншин Закарпаття, розкриття причин репресивної політики радянського керівництва щодо угорців і німців Закарпаття в післявоєнний період.

Новизною проробленої нами праці є введення в науковий обіг значної кількості кримінальних справ, з допомогою яких можна відобразити загальне та особливе під час трудових депортацій на Закарпатті.

Актуальність проблематики ґрунтується на тому, що в історіографії залишаються маловідомими регіональні аспекти утвердження тоталітарного режиму після приходу радянських військ на Закарпаття в жовтні 1944 р. Передусім радянська влада почала масову зачистку угорського і німецького населення краю. Угорці та німці Закарпаття зазнали репресій за етнічною ознакою, що тривали протягом цілого післявоєнного десятиліття.

Особливе місце в історії політичних репресій на післявоєнному Закарпатті належить Свалявському табору військовополонених та інтернованих, що функціонував до липня 1945 р. Ізоляція німців – «військовозобов'язаних» розпочалася 18 листопада 1944 р., практично через місяць після вступу радянських військ у край. Після перевірки населених пунктів Закарпатської України станом на 5 грудня 1944 р. виявили 4 355 німців. Тоді ж до табору в Сваляві відправили 292 німців у віці від 18 до 50 років (Закарпатські угорці 2012: 58-59). Ніхто з них не переживався, вони добровільно з'явилися на проміжні збірні пункти, не виявили спроб утечі при конвоюванні до Сваляви (Дупка 1996: 47).

За даними документів, що збереглися в спеціальних архівах, багато інтернованих у таборах помирали від епідемій і хвороб. З розповідей Юрія Лакатоша дізнаємося про Свалявський табір багато жахливих речей. Він розповідав, що щоденно з табору вивозилися вози трупів і ув'язненим здавалося, що можливо не всі померли, а є ще там живі (Андрійчук 1990: 2).

Численні донесення і накази з цього питання розкривають жалюгідне становище затриманих та ізольованих. Зокрема, начальник НКВС у справах військовополонених та інтернованих при начальникові тилу 4-го Українського фронту, який безпосередньо відповідав за організацію таборів НКВС в смузі 4-го Українського фронту та його тилу, мав опікуватися їхнім матеріально-технічним та медичним забезпеченням і взагалі функціонуванням всієї табірної системи (Довганич 2008: 187). У його доповідях і донесеннях керівникам НКВС зустрічається велика кількість фактів та подробиць жахливого утримання в'язнів у таборах. В той же час його підлеглі привласнювали продукти, які належало видавати ув'язненим і жорстоким ставленням до нещасних сприяли їхній масовій загибелі.

У Свалявському таборі зафіксовано надвисока смертність внаслідок холоду і голодувань. Так, протягом 19 грудня 1944 р. при перевезенні поїздом від Сваляви до м. Самбір померло 4 % інтернованих, а саме 24 із 610 осіб (Годьмаш 2008: 426). Табір у Сваляві функціонував до липня 1945 р. Після закінчення війни полонених перевели в інші табори.

За своє недовге існування Свалявський табір увійшов в життя інтернованих угорців і німців як одне з найжахливіших місць свого перебування. Сотні тисяч угорців і німців було зібрано в цьому таборі для відправлення на каторжні роботи по відновленню після війни країни. На місці трагічної загибелі у 1944 р. тисяч безневинних людей Свалявського збірного пункту відкрито Меморіальний парк.

22 грудня 1944 р. на основі розпорядження військової ради фронту Народна Рада Закарпатської України видала свій циркуляр «Про мо-

білізацію населення німецької національності і робітників як тяглової сили на вивозку дерева». Циркуляр пропонував мобілізованим взяти з собою засоби харчування на 15 днів дороги і з'являтися на збірні пункти (Малець 1999: 101). Найбільше їх направили у робітничий батальйон на коксохімічний комбінат міста Нова Горлівка (Донбас).

Крім цього, обов'язково треба сказати про внесення часткових змін до наказу НКВС №0016 від 11 січня 1945 р., в якому прямо наказувалося проводити у визволених районах чекістські операції – арештовувати терористичну і шпигунську агентуру, німців, учасників організацій і груп, які залишалися в тилу, активних членів фашистських партій, керівників і працівників газет, журналів й інших видань (Довганич 2008: 188).

Особливий інтерес у карних органів СРСР викликали активні учасники політичного і національно-культурного життя Закарпаття. Зокрема, в селі Паланок Мукачівського району радянські слідчі виявили чималу групу членів німецької громадської організації «Фольксбунд». Ряд підсудних стверджували, що вступили у «Фольксбунд» через необхідність дорогого лікування, яке ця спілка надавала безкоштовно в Німеччині (АУСБУ 15: 26). Так було засуджено Івана Геннела. Він входив в організації «Фольксбунд» та «Собот чопот» з 1939 р. і за свою діяльність отримував грошову допомогу (АУСБУ 15: 21). Підсудний стверджував, що вступ у партію був необхідністю для дорогого лікування, яке партія надавала безкоштовно в Німеччині. Звичайно прості селяни, в яких не було зайвих коштів, вступали в партії для того, щоб вилікуватися. Та радянський суд на це не зважав і Івана Геннела було засуджено 30 червня 1945 р. на 3 роки ВТТ (АУСБУ 15: 28-28 зв.).

Так, за вступ ще в лютому 1941 р. в партію «Фольксбунд» в с. Паланок Мукачівського району був засуджений німець Йосиф Гензел (АУСБУ 7: 8). За злочини, які в часи угорської окупації були патріотичністю, тобто відвідування зборів партії та розмови на них спрямовані проти Радянського Союзу та комуністів, його і було затримано (АУСБУ 7: 17, 19). Вирок суду 26 липня 1945 р. засудив Йосифа Гензела на 1 рік таборів (АУСБУ 7: 39).

Не зрозумілим є засудження жителя с. Підгород Мукачівського району Лорінца Штрауса. Радянські слідчі звинуватили його в шпигунстві. Але в роки окупації він сидів в таборі угорського режиму, а комуністам взагалі радив втікати від угорських жандармів та інколи навіть попереджав про рейди (АУСБУ 20: 52). Також з приходом радянських військ він дав згоду начальнику поліції м. Мукачево співробітництва, в якості секретного агента видавати німців, які переховувалися (АУСБУ 20: 17, 21-22, 34). 27 грудня 1945 р. Спеціальний суд Закарпатської України засудив Лорінца Штрауса до 20 років таборів (АУСБУ 20: 70-

70 зв.). Чому радянське керівництво так вчинило зі своїм донощиком не зрозуміло: чи недовіряло, чи просто під засудження потрапляли всі, хто був німецької національності без винятку.

Семеро жителів села Пузняківці Мукачівського району (Анна Кнавс, Марія Потерлик, Людвіг Шнайпер, Іван Сташко, Йосиф Потерлик, Федор Пенцештадлер, Пейда Сташко) стверджували, що вступили в «Фольксбунд» лише з тої причини, що там видавали гуманітарну допомогу – одяг і продукти харчування (АУСБУ 8: 11, 21, 27-30, 44-45, 248-249). 16 жовтня 1945 р. Спеціальний суд Закарпатської України оголосив їм суворий вирок - від 5 до 8 років таборів.

Радянська влада розгорнула на Закарпатті широку репресивну діяльність проти видавців і редакторів угорської періодики. Так, 15 листопада 1944 р. було затримано видавця крайової газети «Карпаті гірадо» Стефана Шишка, якого звинуватили в друкуванні статей проти Радянського Союзу та 1 січня 1945 р. відправили у табір (АУСБУ 3: 54). В архівно-кримінальній справі не міститься жодних відомостей про його подальшу долю.

За схожими звинуваченнями було затримано і редактора профашистської газети «Неділя» Андрія Кутлана, що виходила в м. Ужгород (АУСБУ 2: 34). Постановою начальника 4-го відділу Українського фронту СМЕРШ від 2 січня 1945 р. кримінальна справа Андрія Кутлана була припинена, і його без заслання направили в спеціальний табір НКВД. Щодо його протиправної діяльності, треба зауважити, ніяких доказів не було знайдено, а щодо його подальшої долі – то вона невідома, як і видавця мукачівської газети «Карпаті гірадо» Стефана Шишка.

Радянськими слідчими також було затримано чимало осіб з с. Барбово Мукачівського району, які входили до організації «Фольксбунд» та німецької партії «Генлайн». Один із затриманих, Михайло Ідер, стверджував, що, не маючи засобів для існування на Закарпатті, він змушений був виїхати в Будапешт в пошуках роботи в 1941 р., але їх було направлено на службу в армії (АУСБУ 1: 21-22). Ще одного з затриманих, Мартіна Тадлера, звинувачували в тому, що вів агітацію проти збору хліба для держави в 1945 р., тобто для Радянського Союзу (АУСБУ 1: 102-103, 105, 110).

Засуджено Михайла Ідера та Івана Ростера на 20 років, Івана Кушніра – на 15 років, Йосифа Тадлера – на 10 років, а Йосифа Шина та Мартіна Тадлера – на 5 років таборів (АУСБУ 1: 270-271). Злочини, які приписували ув'язненим, ніяк не можна пояснити такими термінами ув'язнення. На які тоді в 1945 р. радянські судді спиралися закони і Кримінальні кодекси, якщо жоден не передбачав засудження в 20 років, хоча слідчі, які вели справи добряче приписували антирадянські дії для своїх підсудних.

Низку представників німецької меншини Закарпаття було звинувачено в тому, що в 1944 р. вони боролися проти Червоної армії та готували кадри для підрозділів СС протягом 1940-1942 рр. (АУСБУ 12: 11-12, 18, 21-22, 46, 68, 71, 73, 76, 100-100 зв.). Засуджені твердили, що в 1944 р. на Закарпатті всіх призовників німецької національності через примусову мобілізацію забирали в німецькі війська. Так, слідчими було затримано групу молодиків з с. Нижня Грабовиця Матвія Вайгера, Матея Гридя та Івана Марко, яких засудили 10 жовтня 1945 р. до 20 років таборів.

З м. Сваляви було засуджено також русина за національністю Василя Кампія. Хоча в архівно-кримінальній справі слідчими наголошується, що мама арештованого була німкою. Тобто ми ще раз бачимо, що ішла війна не проти тих, хто виступав проти радянського режиму, а йшло планомірне винищення і вивезення з Закарпаття всіх національних меншин – зокрема угорців і німців. Звинуватили Василя Кампія до приналежності профашистської партії, в яку він вступив, щоб відвідувати урочисті заходи, які вони влаштовували (АУСБУ 16: 11-12).

Невідомою після відправлення в спеціальний табір НКВД СРСР залишається і доля жителя с. Порошково Перечинського району Миколи Штефицького. Підсудний працював писарем нотарського уряду за часи угорської окупації (АУСБУ 4: 11). Незважаючи на його свідчення, що не мав жодних зв'язків з угорськими жандармами, слідство не припинялося. 25 січня 1945 р. було вирішено справу відправити на дорозслідування, у зв'язку з тим, що всіх свідків, які нібито знали про його антирадянську діяльність було забрано в армію. Справу проти Миколи Штефицького було вирішено призупинити, а його відправити в табір НКВД (АУСБУ 4: 54-54 зв.). А ось свідчень і даних про те, що чи відбулося дорозслідування і що трапилося з Миколою Штефицьким в подальшому невідомо.

За схожим сценарієм зник і Федір Нодь з м. Перечин. Так, 16 січня 1945 р. його заарештовують СМЕРШ 4-го Українського фронту за причетність до угорської контррозвідки (АУСБУ 5: 33). А вже через 4 дні, 20 січня, виходить постанова про припинення проти нього справи, але Федора Нодь відправляють до табору НКВД (АУСБУ 5: 38). Після чого його сліди зникають, і навіть при перегляді справи в 1991 р. під час його реабілітації не було знайдено жодних слідів чи записів про Федора Нодь.

До причетності діяльності німецьких партій «Нілош-Керестеш» та «Тейлен партія» на Закарпатті радянські слідчі затримали жителів с. Ставне Великоберезнянського району Івана Фрейліха, Олексія Фрейліха, Михайла Фрейліха, Федора Нейгибауера та Юрія Степу.

У Федора Нейгибауера при обшуці в нього вдома була знайдена також книга Гітлера «Mein Kampf» (АУСБУ 19: 124-125, 129-130). 15 січня 1946 р. суд засудив Федора Нейгибауера на 8 років, Олексія та Івана Фрейліха – по 4 роки кожному, Михайла Фрейліха – на 2 роки таборів (АУСБУ 19: 282-283). Виправдано було лише Юрія Степу і звільнено в залі суду за недостатністю свідчень проти нього.

Чималу кількість німців засудили до найвищої міри покарання – розстрілу. Так, 10 травня 1945 р. розстріляли Матяша Ергата, що проживав у м. Свалява та за національністю був поляком. Йому інкримінували те, що за вмовляннями жінки-німки вступив у «Фольксбунд», де перебував сім місяців (АУСБУ 17: 6-8, 23-23). Так само розстріляли ще сімох закарпатських німців: Йосифа Шнелцера (АУСБУ 11: 36), Августина Товбиша (АУСБУ 10: 33), Івана Полончака (АУСБУ 13: 44), Андрія Прибоя (АУСБУ 18: 45) з м. Сваляви, Олександра Штефанського (АУСБУ 9: 48) та Йосифа Піллера (АУСБУ 6: 48) з с. Павшино, Йосифа Франца (АУСБУ 14: 63) з с. Велике Яблуново Мукачівського району.

15 січня 1946 р. видано розпорядження НКВС Радянського Союзу № 1034, на основі якого в Сибір, переважно в Тюменську область, було виселено 1969 закарпатських німців, які начебто найбільше скомпрометували себе в період німецько-угорської окупації (Малець 2006: 57-58). У доповідній записці Закарпатського обласного управління внутрішніх справ від 26 липня 1947 р. повідомляється, що в межах Закарпатської області проживало тоді 1 079 німецьких сімей. Загалом це 3 51 осіб, з них чоловіків – 1 089, жінок – 1 272, дітей до 16 років – 1 170 (ДАЗО 1: 29, 32).

Потрібно відзначити також долю заробітчан, яких було направлено сюди для побудови жител, ще за часів угорського режиму. Так, Народна Рада Закарпатської України 15 січня 1945 р. прийняла рішення про виселення з краю так званих «сейшельських дорожніх робітників», яких завезли угорські окупаційні власті для побудови житла для угорських переселенців (Малець 2001: 117-135). А 4 серпня 1945 р. НРЗУ видало постанови про виселення німців (ДАЗО 2: 1) та угорців (ДАЗО 2: 2). Їхнє виселення мало проходити протягом серпня 1945 р. З собою депортовані мали право брати лише дрібні побутові речі та харчі на два тижні.

Закарпатські німці та угорці повсюдно в радянську пору почувалися ізгоями, незалежними до ворожої нації. Тому певна частина у паспортах записувалися українцями, словаками, угорцями. Проаналізувавши архівні справи засуджених, можна побачити певну тенденцію фабрикування справ радянськими слідчими проти національних меншин Закарпаття. Так, їх всіх звинувачували до приналежності тої

чи іншої політичної партії; в участі у боях проти Червоної армії, а під час допитів неодноразово зустрічаються питання, що стосуються їхньої етнічної приналежності та родичів за кордоном. Тобто слідчі йшли за певним сценарієм, за яким засуджували і депортували населення Закарпаття.

Загальне число репресованих у 1944-1946 рр. на Закарпатті угорців і німців становить майже 30 тисяч, з яких у таборах загинуло близько третини. Радянська влада діяла за чітким планом, який передбачав приборкання національно-політичних і національно-культурних прагнень національних меншин.

ЛІТЕРАТУРА

Андрійчук 1990 - Андрійчук І. Свалаявський «Гулаг»: Гортаючи сторінки історії // Ленінський шлях. 1990. 18 жовтня. С. 2.

АУСБУ 1 - Архів УСБУ в Закарпатській області (далеє - АУСБУ). Спр. С-286 (Кушнір І., Ідер М., Ростер І. та ін., всього 6 чол.). 318 арк.

АУСБУ 2 - АУСБУ. Спр. С-1831 (Кутлан А.). 47 арк.

АУСБУ 3 - АУСБУ. Спр. С-1836 (Шишко С.). 56 арк.

АУСБУ 4 - АУСБУ. Спр. С-1838 (Штефицький М.). 65 арк.

АУСБУ 5 - АУСБУ. Спр. С-1845 (Нодь Ф.). 40 арк.

АУСБУ 6 - АУСБУ. Спр. С-5008 (Піллер Й.). 48 арк.

АУСБУ 7 - АУСБУ. Спр. С-5009 (Гензел Й.). 43 арк.

АУСБУ 8 - АУСБУ. Спр. С-5084 (Кнавс А., Потерлик М. та ін., всього 7 чол.). 259 арк.

АУСБУ 9 - АУСБУ. Спр. С-5273 (Штефанський О.). 48 арк.

АУСБУ 10 - АУСБУ. Спр. С-5334 (Товбиш А.). 33 арк.

АУСБУ 11 - АУСБУ. Спр. С-5343 (Шнелцер Й.). 36 арк.

АУСБУ 12 - АУСБУ. Спр. С-5413 (Вайгер М., Гридя М., Марко І.). 111 арк.

АУСБУ 13 - АУСБУ. Спр. С-5416 (Полончак І.). 44 арк.

АУСБУ 14 - АУСБУ. Спр. С-5449 (Франц Й.). 63 арк.

АУСБУ 15 - АУСБУ. Спр. С-5498 (Геннел І.). 34 арк.

АУСБУ 16 - АУСБУ. Спр. С-5524 (Кампій В.). 46 арк.

АУСБУ 17 - АУСБУ. Спр. С-5633 (Ергат М.). 36 арк.

АУСБУ 18 - АУСБУ. Спр. С-5726 (Прибой А.). 45 арк.

АУСБУ 19 - АУСБУ. Спр. С-5891 (Фрейліх І., Фрейліх М. та ін., всього 5 чол.). 293 арк.

АУСБУ 20 - АУСБУ. Спр. С-5896 (Штраус Л.). 81 арк.

Годьмаш 2008 - Годьмаш П., Годьмаш С. История республики Подкарпатская Русь. Ужгород: Патент, 2008. 560 с.

ДАЗО 1 - Державний архів Закарпатської області (далеє - ДАЗО). Ф. П. 3223. Партійний архів Закарпатського обкому Компартії України 1949-1991 рр. Оп. 1. Спр. 478. Інформації партархива обкома партії

України о знаменательных датах в жизни областной парторганизации в 1950 г. о составе документов по вопросу перевода членов КПЗУ в ВКП (б), депортации граждан немецкой национальности, переселения в Закарпатскую область из восточных областей СССР и др. Январь-декабрь 1950 г. 79 арк.

ДАЗО 2 - ДАЗО. Ф. Р-14. Президія Народної Ради Закарпатської України 18 жовтня 1944 - 28 січня 1946 рр. Оп. 1. Од. зб. 168. Постанова НРЗУ про виселення з території Закарпатської України німців і угорців, прибулих з німецько-угорськими військами під час окупації. 4 серпня 1945 р. 2 арк.

Довганич 2008 - *Довганич О.* Так ламалися долі репресованих закарпатців: Сторінками обласного тому «Реабілітовані історією» / Післямова Миколи Олашина. Ужгород: Гражда, 2008. 292 с.

Дупка 1996 - *Дупка Ю., Корсун О.* Закарпатський острів архіпелагу ГУЛАГ, або молитва складена за дротом // Крізь пекло ГУЛАГів: Документи, спогади, нариси / Упор. О. Довганича, Ю. Чорі. Ужгород, 1996. С. 47-48.

Дупка 2006 - *Дупка Ю.* Сталінські депортації угорців // Україна – Угорщина: спільне, минуле та сьогодення. Матеріали міжнародної наукової конференції. Київ, 14-16 квітня 2005 р. Київ, 2006. С. 228-230.

Закарпатські угорці 2012 - Закарпатські угорці і німці: інтернування та депортаційні процеси. 1944-1955 рр. Збірник архівних документів і матеріалів. Ужгород: Карпати, 2012. 780 с.

Малець 1999 - *Малець О.* Етнічний склад населення та етнічні процеси на Закарпатті (1945-1990 рр.) // Carpatika – Карпатика. Ужгород, 1999. Вип. 6. С. 94-119.

Малець 2001 - *Малець О.* Етнополітичні і етнокультурні процеси в українців Закарпаття в період совєтської «українізації» і утворення комуністичного тоталітаризму (липень 1945 – 1950 рр.) // Carpatika – Карпатика. Ужгород, 2001. Вип. 9. С. 117-135.

Малець 2006 - *Малець О.* Етнокультурні та етнополітичні процеси у німців Закарпаття в 40-х – 80-х рр. XX ст. // Збірник наукових статей викладачів кафедри суспільних дисциплін. Ужгород, 2006. Вип. 1. С. 57-58.

Dupka 2 1996 - *Dupka G., Horvát S.* A Magyar forradalom és szabadságharc hatása kárpátalján (Ukrajnában) // Magyar '56: hatások a Kárpát-medencében. Kötet 1. Budapest, 1996. С. 255-263.

REFERENCES

Andriychuk 1990 – *Andriychuk I.* Svalyavs'kiy "Gulag": Gortayuchi storinki istorii [Svalyavsky "Gulag": Turning the pages of history], Lenins'kiy shlyakh, 1990, 18th October, p. 2 [in Ukrainian].

AUSBU 1 – The Archive of Management Security Service in the Transcarpathian region (further referred to as AUSBU), d. S-286, 318 sh. [in Russian].

AUSBU 2 – AUSBU, File S-1831 (Kutlan A.), 47 sh. [in Russian].

AUSBU 3 – AUSBU, File S-1836 (Shyshko S.), 56 sh. [in Russian].

AUSBU 4 – AUSBU, File S-1838 (Stefytskyy M.), 65 sh. [in Russian].
AUSBU 5 – AUSBU, File S-1845 (Nagy F.), 40 sh. [in Russian].
AUSBU 6 – AUSBU, File S-5008 (Piller J.), 48 sh. [in Russian].
AUSBU 7 – AUSBU, File S-5009 (Hansel J.), 43 sh. [in Russian].
AUSBU 8 – AUSBU, File S-5084 (Knaps A. Poterlyk M. et al.), 259 sh. [in Russian].

AUSBU 9 – AUSBU, File S-5273 (Shtefanskyy O.), 48 sh. [in Russian].
AUSBU 10 – AUSBU, File S-5334 (Tovbysh A.), 33 sh. [in Russian].
AUSBU 11 – AUSBU, File S-5343 (Shneltser J.), 36 sh. [in Russian].
AUSBU 12 – AUSBU, File S-5413 (Vayher M., Gridya M., Marko I.), 111 sh. [in Russian].

AUSBU 13 – AUSBU, File S-5416 (Polonchak I.), 44 sh. [in Russian].
AUSBU 14 – AUSBU, File S-5449 (Franz I.), 63 sh. [in Russian].
AUSBU 15 – AUSBU, File 5498 (Hennel I.), 34 sh. [in Russian].
AUSBU 16 – AUSBU, File S-5524 (Campij V.), 46 sh. [in Russian].
AUSBU 17 – AUSBU, File S-5633 (Erhat M.), 36 sh. [in Russian].
AUSBU 18 – AUSBU, File S-5726 (Pryboj A.), 45 sh. [in Russian].
AUSBU 19 – AUSBU, File S-5891 (Freilix I., Freilix M. et al.), 293 sh. [in Russian].

AUSBU 20 – AUSBU, File S-5896 (Straus L.), 81 sh. [in Russian].
God'mash 2008 – *God'mash P., God'mash S.* Istoriya respubliki Podkarpatskaya Rus' [History of the Republic Transcarpathian Rus], Uzhhorod, Patent Publ., 2008, 560 p. [in Rusin].

DAZO 1 – The Archive of the Zakarpattia Region (DAZO), Fund P. 3223, Partiyniy arkhiv Zakarpats'kogo obkomu Kompartii Ukraïni 1949-1991 rr. Inv. 1. File 478. Informatsii partarkhiva obkoma partii Ukrainy o znamenatel'nykh datakh v zhizni oblastnoy partorganizatsii v 1950 godu, o sostave dokumentov po voprosu perevoda chlenov KPZU v VKP(b), deportatsii grazhdan nemetskoy natsional'nosti, pereseleniya v Zakarpatskuyu oblast' iz vostochnykh oblastey SSSR i dr. [The Party Archives of the Regional Communist Party of Ukraine on significant dates in the life of the regional party organization in 1950, the composition of the documents concerning the transfer of members CPZU in the CPSU (b), the deportation of citizens of German nationality, resettlement in the Carpathian region of the eastern regions of the USSR, and others], January-December 1950, 79 sh. [in Russian].

DAZO 2 – DAZO, Fund . R-14. Prezidiya Narodnoi Radi Zakarpats'koï Ukraïni 18 zhovtnya 1944 - 28 sichnya 1946 rr. [The Presidium of the People's Council of Transcarpathian Ukraine October 18, 1944 – January 28, 1946], Inv. 1. Od. zb. 168. Postanova NRZU pro viseleniynya z teritorii Zakarpats'koï Ukraïni nimtsiv i uhorsiv, pribulikh z nimets'ko-ugors'kimi viys'kami pid chas okupatsii [Resolution of NRZU for transfer of Germans and Hungarians from the territory of Transcarpathian Ukraine, who came from the German-Hungarian troops during the occupation], August 4, 1945, 2 sh. [in Ukrainian].

Dovganych 2008 – *Dovganych O.* Tak lamalysja doli represovanykh zakarpatsiv: Storinkamy oblasnogo tomu "Reabilitovani istorijeju" [So broken was the destiny

of repressed Transcarpathians: Local regional group “Rehabilitated by History”], Uzhgorod, Grazda Publ., 2008, 292 p. [in Ukrainian].

Dupka, Korsun 1996 – *Dupka Yu., Korsun O.* Zakarpats'kyj ostriv arhipelagu GULAG, abo molytva skladena za drotom [Carpathian Island of Archipelago Gulag, or a prayer composed behind the wire], in: Dovganich O., Chori Yu. (ed.) *Kriz' peklo GULAGiv: Dokumenty, spogady* [Through the Hell of Gulag: The documents, memoirs, essays], Uzhgorod, 1996, pp. 47-48 [in Ukrainian].

Dupka, Horvát 1996 – *Dupka G., Horvát S.* A Magyar forradalom és szabadságharc hatása kárpátalján (Ukrajnában) [Croatian Hungarian Revolution and the impact of Transcarpathia (Ukraine)], in: *Magyar'56: hatások a Kárpát-medencében*, vol. 1, Budapest, 1996, pp. 255-263 [in Hungarian].

Dupka 2006 – *Dupka Yu.* Stalins'ki deportacii' ugorciv [Stalin's deportation of Hungarians], Ukraine – Hungary: common, past and present. Proc. of the International Conference (Kyiv, 14-16 April 2005), Kyiv, 2006, pp. 228-230 [in Ukrainian].

Transcarpathian Hungarians 2012 – Zakarpats'ki ugorci i nimci: internuvannya ta deportacijni procesy. 1944-1955 rr. Zbirnyk arhivnyh dokumentiv i materialiv [Transcarpathian Hungarians and Germans, internment and deportation processes. 1944-1955's. The collection of archival documents and materials], Uzhhorod, Carpathians Publ., 2012, 780 p. [in Ukrainian].

Malets 1999 – *Malec' O.* Etnichnyj sklad naselennja ta etnichni procesy na Zakarpatti (1945-1990 rr.) [The ethnic composition of the population and ethnic processes in Transcarpathia (1945-1990 gg.)], in: *Carpatika-Karpatyka*, vol. 6, Uzhgorod, 1999, pp. 94-119 [in Ukrainian].

Malets 2001 – *Malec' O.* Etnopolitychni i etnokul'turni procesy v ukrai'nciv Zakarpattja v period sovjets'koi “ukrai'nizacii” i utvorennja komunistychnogo totalitaryzmu (lypen' 1945 – 1950 rr.) [Ethnopolitical and ethnocultural processes in Ukrainian Transcarpathia during Soviet “Ukrainianization” and the formation of communist totalitarianism (July 1945 – 1950)], in: *Carpatika – Karpatyka*, vol. 9, Uzhgorod, 2001, pp. 117-135 [in Ukrainian].

Malets 2006 – *Malec' O.* Etnokul'turni ta etnopolitychni procesy u nimciv Zakarpattja v 40-h – 80-h rr. XX st. [Ethno-cultural and ethno-political processes in Transcarpathian Germans in the 40's - 80's of the 20th century], in: *Collection of scientific articles by lecturers of the Department of Social Sciences*, Uzhgorod, 2006, vol. 1, pp. 57-58 [in Ukrainian].

Гордийчук Сергей Олегович – соискатель кафедры истории Украины Государственного высшего учебного заведения «Ужгородский национальный университет».

Gordiychuk Sergiy – Postgraduate Department of History of Ukraine State Higher Educational Institution “Uzhgorod National University”.

E-mail: gaga1301@mail